

UKONČENÍ VÝKONU FUNKCE ČLENA PŘEDSTAVENSTVA AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI

IVANA ŠTENGLOVÁ

ÚVODEM

Právní úprava ukončení funkce člena představenstva akciové společnosti v obchodním zákoníku je začleněna do několika jeho ustanovení, a to jak v rámci obecné úpravy obchodních společností, tak v rámci úpravy akciové společnosti.

Výkon funkce člena představenstva může skončit

- odstoupením,
- odvoláním,
- volbou nového člena představenstva,
- uplynutím doby,
- smrtí fyzické osoby, popřípadě zánikem právnické osoby,
- rozhodnutím soudu, anebo
- ze zákona.

1. ODSTOUPENÍ Z FUNKCE

Ustanovení § 66 odst. 1 obchodního zákoníku (dále jen „obch. zák.“) obsahující obecnou úpravu ukončení výkonu funkce statutárního orgánu obchodní společnosti v původní verzi (účinné k 1. lednu 1992) znělo: „Osoby, které jsou členy statutárních či jiných orgánů společnosti, mohou ze své funkce odstoupit. Jsou však povinny oznámit to orgánu, jehož jsou členy, popřípadě orgánu, který je zvolil nebo jmenoval. Výkon jejich funkce končí dnem, kdy jejich odstoupení projednal nebo měl projednat orgán, který je zvolil nebo jmenoval, nestanoví-li společenská smlouva nebo stanovy jinak. Tento orgán je povinen projednat jejich odstoupení na nejbližším zasedání poté, co se o jejich odstoupení dověděl, pokud společenská smlouva nebo stanovy neurčují lhůtu jinou.“

Teorie i praxe si záhy začala uvědomovat, že aplikace uvedené úpravy působí určité problémy a že neřeší problematiku odstoupení z funkce komplexně. Proto zákon č. 370/2000 Sb. původní znění § 66 odst. 1 obch. zák. nahradil zněním „Osoba, která je statutárním orgánem nebo jeho členem anebo členem jiného orgánu společnosti, může

ze své funkce odstoupit. Je však povinná oznámit to orgánu, jehož je členem, nebo orgánu, který ji zvolil nebo jmenoval. Výkon funkce končí dnem, kdy odstoupení projednal nebo měl projednat orgán, který ji zvolil nebo jmenoval, nestanoví-li společenská smlouva nebo stanovy, že postačí, projednal-li je nebo měl projednat orgán, jehož je členem. U osoby zvolené za člena orgánu zaměstnanci společnosti výkon funkce končí dnem, kdy odstoupení projednal nebo měl projednat orgán, jehož je členem. Příslušný orgán je povinen projednat odstoupení na nejbližším zasedání poté, co se o odstoupení z funkce dověděl. Jestliže osoba, která odstupuje z funkce, oznámí své odstoupení na zasedání příslušného orgánu, končí výkon funkce uplynutím dvou měsíců po takovém oznámení, neschválí-li příslušný orgán společnosti na její žádost jiný okamžik zániku funkce.“

Důvodová zpráva k tomu (poněkud nejasně) uvádí: „V odstavci 1 dochází k upřesnění postupu při zániku funkce odstoupením. Dosavadní právní úprava nebyla aplikovatelná na případy, kdy osoba, která byla zvolena členem orgánu společnosti, nebyla zvolena zaměstnanci. Tento nedostatek se novou právní úpravou odstraňuje.

Navrhovaná právní úprava také umožňuje, aby odstoupení z funkce bylo oznámeno přímo orgánu společnosti, který danou osobu zvolil nebo jmenoval, aniž by před tím musela být tato skutečnost uvedena v pozvánce nebo v oznámení o jednání orgánu s tím, že funkce končí uplynutím lhůty dvou měsíců po tomto oznámení, pokud nebude dohodnut jiný okamžik zániku výkonu funkce. To dosud nebylo možné.“

Nedostatek úpravy odstoupení z funkce osobou zvolenou do funkce zaměstnanci a úpravy možnosti oznámit odstoupení přímo na zasedání orgánu, který danou osobu zvolil nebo jmenoval, však nebyl jediným nedostatkem původní úpravy. Diskutovalo se i o problémech dalších, byť méně významných.

Poměrně snadné bylo řešení otázky, zda, stanoví-li zákon, že z funkce mohou odstoupit členové orgánů společnosti, znamená to, že je-li určitá osoba orgánem společnosti (nikoli jeho členem) z funkce odstoupit nemůže. Dnes už bychom tuto otázku považovali spíše za pseudoprobém, počátkem devadesátých let však nad ní určité rozpaky panovaly a proto zákon č. 370/2000 Sb. i tuto otázku vyřešil výslovnou úpravou.

Další výkladový problém spatřovala praxe ve formulaci ustanovení o povinnosti oznámit odstoupení z funkce s použitím slova „popřípadě“, ze kterého část praxe dovozovala, že povinností odstupující osoby je oznámit odstoupení orgánu, jehož je členem, a pokud není členem žádného orgánu, oznámit je orgánu, který ji zvolil či jmenoval, zatímco druhá část to, že odstupující osobě dává zákon na výběr, komu své odstoupení oznámí. Proto zákon č. 370/2000 Sb. nahradil slovo „popřípadě“ slovem „nebo“, ze kterého plyne možnost alternativní volby jednoznačně.

Rozhodně však nelze říci, že by platná úprava odstoupení od smlouvy byla zcela jednoznačná a nevyvolávala problémy.

Diskutovanou otázkou např. je, zda je možné, aby všichni členové představenstva oznámili představenstvu akciové společnosti, tedy orgánu jehož jsou členy, že odstupují z funkce za situace, kdy stanovy společnosti určují, že postačí projedná-li odstoupení z funkce představenstvo. Je pravdou, že taková situace zpravidla nenastává při běžném fungování akciové společnosti, ale setkávají se s ní spíše orgány činným v trestním řízení při posuzování trestní odpovědnosti členů představenstva. Nicméně právě tyto orgány se vehementně dožadují odpovědi na položenou otázku.

Soudím, že takový postup není možný. Je totiž naprostým popřením účelu sledovaného ustanovením § 66 odst. 1 obch. zák. Účelem tohoto ustanovení podle mého soudu je na jedné straně upravit možnost statutárního orgánu obchodní společnosti (jeho člena) jednostranně ukončit funkci bez toho, že by mu mohla společnost dlouhodobě v odchodu bránit, na druhé straně však je jeho účelem i ochrana společnosti před tím, že by osoba taková v postavení ukončila funkci bez toho, že by společnost poskytla možnost najít si za ni kvalifikovanou náhradu. Postupem shora uvedeným by se však mohla vytvořit situace, kdy by společníci (resp. valná hromada) vůbec nedostali šanci včas na odstoupení z funkce reagovat a zvolit představenstvo nové, nemluvě ani o tom, že nesvolá-li odstoupující představenstvo valnou hromadu, může být její svolání záležitostí složitou a dlouhodobou.

Diskutuje se i o tom, jakým způsobem může člen představenstva oznámit odstoupení orgánu, který jej zvolil či jmenoval, anebo orgánu, jehož je členem. Pochybnosti nevznikají tam, kde oznámí odstoupení z funkce přímo na zasedání takového orgánu. Oznamuje-li však odstoupení z funkce předem, měl by podle mého soudu, buď přímo v adrese zásilky či v samotném odstoupení uvést, komu odstoupení z funkce adresuje. Bude-li odstoupující člen představenstva adresovat odstoupení společnosti, aniž by určil, kterému orgánu odstoupení adresuje, může vzniknout pochybnost, na který z obou na výběr daných orgánů se obrací. Řešení tohoto problému však podle mého soudu nemá závažné praktické důsledky neboť to, kterému orgánu adresoval odstoupující člen představenstva odstoupení, podstatně neovlivní další postup představenstva ve věci.

Velmi diskutovanou otázkou je i to, zda má představenstvo povinnost svolat mimořádnou valnou hromadu k projednání odstoupení svého člena tam, kde je samo projednat nemůže. S tím souvisí i otázka, kdy končí výkon funkce člena představenstva nesvolá-li představenstvo valnou hromadu k projednání jeho odstoupení.

Odpověď na otázku, zda vzniká představenstvu povinnost svolat mimořádnou valnou hromadu k projednání odstoupení člena představenstva není jednoduchá. Na první pohled se nabízí odpověď, že neumožňují-li stanovy, aby odstoupení projednalo samo představenstvo (popřípadě nepatří-li volba člena představenstva do působnosti dozorčí rady) takovou povinnost vždy má. Je však třeba si uvědomit, že svolání valné hromady může být pro společnost poměrně nákladnou záležitostí a že ani pro akcionáře nemusí být snadnou, popřípadě ani levnou záležitostí se valné hromady zúčastnit. Soudím, že při rozhodování o tom, zda je představenstvo povinno svolat valnou hromadu k projednání odstoupení, bude opět vždy nutno vzít v úvahu konkrétní okolnosti případu.

V úvahu je třeba vzít především to, jaká doba zbývá do nejbližší řádné valné hromady společnosti, a to i s přihlédnutím k tomu, zda bude nutno – aby společnost splnila povinnost uloženou jí ustanovením § 194 odst. 2 obch. zák. zvolit do tří měsíců nového člena představenstva – svolat mimořádnou valnou hromadu k volbě nového člena představenstva a určitý význam může mít i to, zda akcionáři (zakladatelé) využili možnosti nabízené ustanovením § 194 odst. 2 obch. zák. a umožnili jmenovat do představenstva náhradního člena. Pro uplatnění hlediska jednání v souladu s dobrými mravy a zásadami poctivého obchodního styku může být důležité i to, jaká doba uplynula od valné hromady předchozí. V úvahu bude nutno brát i shora zmíněnou náročnost a nákladnost svolání valné hromady. Přes uvedené však soudím, že představen-

stvo v převážné většině případů povinnost svolat mimořádnou valnou hromadu mít bude. Obecně lze myslím říci, že takovou povinnost mít nebude jen tehdy, mělo-li by vynucování jejího svolání charakter jednání porušujícího dobré mravy či zásady povitého obchodního styku, a to např. proto, že odstupující člen představenstva bez vážného důvodu odstoupil z funkce bezprostředně poté, co se konala valná hromada.

Jednodušší je podle mého názoru posouzení toho, kdy zaniká funkce člena představenstva nesvolá-li představenstvo valnou hromadu k projednání odstoupení z funkce, ač ji svolat mělo. V takovém případě se podle mého soudu především uplatní ustanovení § 184 odst. 3 obč. zák. a odstupující člen představenstva může svolat valnou hromadu sám. Za tohoto stavu totiž (na rozdíl od případů, kdy odstoupí z funkce orgán či člen orgánu, který nemá právo svolat valnou hromadu) nelze vycházet z toho, že výkon funkce končí nejpозději uplynutí nejbližšího termínu ve kterém bylo představenstvo povinno valnou hromadu podle stanov či zákona (§ 184 odst. 3 obč. zák.) svolat. Nesvolal-li totiž člen představenstva valnou hromadu ač tak učinit mohl a měl, sám zanedbal ochranu svých práv a nemůže se proto dovolávat jejich ochrany poukazem na marné uplynutí lhůty stanovené zákonem či stanovami pro svolání valné hromady.

2. ODVOLÁNÍ Z FUNKCE

Odvolání člena představenstva z funkce patří podle ustanovení § 187 odst. 1 písm. e) obč. zák. do působnosti valné hromady, ledaže stanovy akciové společnosti určují, že členy představenstva volí a odvolává dozorčí rada. Člena představenstva lze odvolat z funkce z jakéhokoli důvodu anebo i bez udání důvodu. Je-li však odvoláván z funkce člen představenstva který je zároveň akcionářem společnosti pro porušení povinnosti při výkonu funkce, nesmí podle ustanovení § 186c odst. 2 písm. c) obč. zák. vykonávat hlasovací právo.

Přesto, že návrhy členů představenstva na vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady, kterým byli odvoláni z funkce, patří mezi poměrně frekventované, samotná právní úprava odvolání člena představenstva z funkce valné praktické problémy nepůsobí.

Diskuse se, pokud je mi známo, vede jen o tom, zda může valná hromada sama posoudit, zda člen představenstva porušil povinnost při výkonu funkce (a tedy nesmí o svém odvolání hlasovat), anebo zda o tom musí rozhodnout soud. Převažující názor, ke kterému se připojuji, je, že soud se bude otázkou, zda člen představenstva směl vykonávat hlasovací právo, zabývat pouze v rámci posuzování platnosti usnesení valné hromady, kterým byl člen představenstva z funkce odvolán.

V případech stanovených zákonem vzniká valné hromadě povinnost odvolat člena představenstva. Takovou povinnost stanoví § 26 odst. 1 písm. a) zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ze kterého vyplývá, že zjistí-li Česká národní banka nedostatky v činnosti banky nebo pobočky zahraniční banky, je oprávněna podle povahy zjištěného nedostatku mj. vyžadovat, aby banka nebo pobočka zahraniční banky ve stanovené lhůtě vyměnila osoby ve vedení banky nebo pobočky zahraniční banky či členy dozorčí rady banky.

Podle § 27 odst. 1 písm. c) zákona č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví, rozhodne Česká národní banka, zjistí-li porušení povinnosti stanovené tímto zákonem, o opatření k odstranění zjištěných nedostatků. Jako součást tohoto opatření je mj. oprávněna požadovat ve stanovené lhůtě provedení změny člena představenstva.

A konečně podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. a) zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, zjistí-li Česká národní banka při výkonu státního dozoru, že penzijní fond porušuje nebo neplní povinnosti stanovené v tomto zákoně, porušuje statut nebo penzijní plán, může podle závažnosti a povahy zjištěných nedostatků penzijnímu fondu mj. uložit, aby byli v určené lhůtě vyměněni členové jeho orgánů.

3. VOLBA NOVÉHO ČLENA PŘEDSTAVENSTVA A UPLYNUTÍ DOBY

Zánik funkce člena představenstva volbou nového člena a její zánik uplynutím doby upravuje ustanovení § 194 odst. 1 věty páté obch. zák., které určuje, že „funkce člena představenstva zaniká volbou nového člena představenstva, nejpozději však uplynutím tří měsíců od uplynutí jeho funkčního období.“ Dlužno říci, že toto ustanovení v praxi působí značné problémy.

Pokud jde o zánik funkce člena představenstva zvolením nového člena bude aplikace citovaného ustanovení zcela neproblémová jen tehdy, zvolí-li valná hromada nově plný počet členů představenstva. Jejich volbou pak zanikne funkce všech dosavadních členů.

Bude-li valná hromada volit jen část členů představenstva, bude vždy záležet na tom, zda lze (z usnesení valné hromady pozvánky na valnou hromadu, popřípadě z toho, že některému z dosavadních členů již uplynulo funkční období apod.) jednoznačně poznat, který z dosavadních členů představenstva byl nahrazen novým členem. Jinými slovy, funkce člena představenstva může zaniknout volbou nového člena pouze tehdy, bude-li zřejmé, že (některý) nový člen byl zvolen právě na jeho místo.

Rozhodne-li však valná hromada o volbě jen jednoho či několika (nikoli však všech) členů představenstva aniž určí, či lze dovodit, který z dosavadních členů představenstva má být volbou nahrazen, lze očekávat, že návrh na vyslovení neplatnosti takového usnesení valné hromady bude z toho důvodu úspěšný. Naopak, úspěšný zřejmě nebude návrh na povolení zápisu nového člena a výmazu člena dosavadního do obchodního rejstříku, neboť nebude splněna podmínka ustanovení § 200da odst. 1 občanského soudního řádu, totiž že údaje o skutečnostech, jejichž zápisu se společnost domáhá vyplývají z listin, doložených k návrhu na zápis.

Problémy naproti tomu nepůsobí (poté co zákon č. 142/1996 Sb. a zákon č. 370/2000 Sb. významně změnily dikci ustanovení § 194 odst. 2 obch. zák.) úprava zániku funkce člena představenstva uplynutím doby. Jak již dnes jednoznačně vyplývá z citovaného ustanovení, k zániku funkce nepostačuje uplynutí funkčního období člena představenstva, ale funkce zaniká teprve uplynutím dalších tří měsíců od uplynutí funkčního období.

4. ZÁNÍK FUNKCE SMRTÍ FYZICKÉ OSOBY, ZÁNÍKEM PRÁVNICKÉ OSOBY A ROZHODNUTÍM SOUDU

Ohledně zániku funkce smrtí fyzické osoby či zániku právnické osoby je podle mého soudu třeba se vyjádřit jen k tomu, kdy může být právnická osoba členem představenstva akciové společnosti.

Od účinnosti zákona č. 370/2000 Sb. má soud podle ustanovení § 194 odst. 2 věty druhé obch. zák. oprávnění jmenovat, zanikne-li funkce člena představenstva a nebude-li z tohoto důvodu představenstvo schopno plnit své funkce, na návrh osoby, jež na tom osvědčí právní zájem, chybějící členy nebo člena představenstva, a to na dobu, než budou zvoleni noví členové nebo člen příslušným orgánem společnosti (jinak může soud i bez návrhu společnost zrušit a nařídit její likvidaci). Z odkazu na ustanovení § 71 odst. 2 věty druhé, třetí, čtvrté a páté a na ustanovení odstavce 6 a 7 obch. zák. však vyplývá, že soud může, za podmínek upravených v těchto ustanoveních, jmenovat členem představenstva i některého z akcionářů, a to i bez jeho souhlasu. Takto jmenovaným členem představenstva může podle mého názoru být nejen osoba fyzická, ale i osoba právnická. Z uvedeného odkazu vyplývá i to, že soud může takto jmenovaného člena představenstva (bez ohledu na to, zda jde o osobu fyzickou či právnickou) na jeho žádost z funkce odvolat, nelze-li po něm spravedlivě požadovat, aby funkci vykonával.

Kromě toho může být právnická osoba členem představenstva akciové společnosti i tehdy, stanoví-li to zákon.

5. ZÁNÍK FUNKCE ZE ZÁKONA

Podle ustanovení § 381 obch. zák. nemůže být po zákonem stanovenou dobu členem představenstva akciové společnosti ten, kdo vykonával kteroukoli ze srovnatelných funkcí v právnické osobě, na jejíž majetek byl prohlášen konkurs. Totéž platí i tehdy, byl-li návrh na prohlášení konkursu podaný proti takové právnické osobě zamítnut pro nedostatek majetku.

Nastane-li uvedená skutečnost v době, kdy osoba, již se tato skutečnost týká, je členem představenstva akciové společnosti, valná hromada (popřípadě dozorčí rada náleží-li to do její působnosti) je povinna, jakmile se o tom dozví, takovou osobu z funkce odvolat, anebo potvrdit její volbu. K potvrzení volby se vyžaduje souhlas dvou třetin hlasů společníků přítomných na valné hromadě nebo dvou třetin všech členů dozorčí rady. Nedojde-li k potvrzení volby nebo jmenování do tří měsíců ode dne, kdy nastala překážka výkonu funkce, výkon funkce zaniká posledním dnem této lhůty.